

NEVALJANOST POJEDINIH ODREDBI OPĆIH UVJETA IZ UGOVORA O KASKO OSIGURANJU MOTORNOG VOZILA

Smije li nemogućnost predočenja prometne dozvole ukradenog vozila predstavljati zapreku za isplatu osigurnine?

Mr. sc. Srđan Šimac
Predsjednik Visokog trgovačkog suda
Republike Hrvatske
Zagreb

UDK:
Ur.: 15. siječnja 2007.
Pr.: 30. siječnja 2007.
Stručni članak

Najveći broj vlasnika vozila u Republici Hrvatskoj koji svoja vozila osiguravaju temeljem ugovora o kasko osiguranju uvjereni su kako samim sklapanjem takvog ugovora mogu "mirno spavati", točnije kako su na taj način potpuno zaštićeni od raznih rizika, a posebno onog od krađe. Ne ulazeći ovdje u širinu osigurateljevog pokrića iz ugovora o kasko osiguranju, koja je sama po sebi često predmetom razočaranja pojedinih nedovoljno obaviještenih osiguranika kad je nastupio osigurani rizik krađe njihovog vozila, takvi ugovori često sadrže i druge odredbe koje ili ograničavaju ili čak isključuju osiguranikovo pravo na naknadu za štetu iz ugovora. Jedna od tih odredbi iz općih uvjeta ili pravila osiguranja, ona u javnosti šutke gotovo općeprihvaćena, prema kojoj osiguranik gubi prava iz osiguranja ako nakon prijavljene krađe vozila nije u mogućnosti osiguratelju predočiti originalne ključeve, vlasnički list i prometnu dozvolu ukradenog vozila. Naime, nerijetko vozači iz raznoraznih razloga u vozilu ostavljaju i knjižicu vozila i prometnu dozvolu, koje stoga u slučaju nastupanja rizika krađe vozila, budu otuđene zajedno s vozilom. Odatle i osiguranikova nemogućnost kod prijave krađe vozila predati osiguratelju i prometnu dozvolu vozila. Smije li nemogućnost predočenja prometne dozvole ukradenog vozila predstavljati zapreku za isplatu osigurnine iz ugovora o kasko osiguranju?

Ključne riječi: *nevaljanost pojedinih ugovornih odredbi, ugovor o automobilskom kasku, opći uvjeti - pravila osiguranja, ništavost, odbijanje primjene*

1. UVOD

Izravni povod za pripremu ovog članka s jedne strane, bila je svojevrsna posvemašnja pasivnost mnogih “kasko” osiguranika o ovom pitanju, koji kao da su se (izuzev nekoliko iznimaka) pomirili s opisanim pravnim položajem u odnosu prema osigurateljima, a, s druge strane, još i više, pravomoćna presuda Trgovačkog suda u Splitu¹, kojom je upravo osiguraniku iz ugovora o kasko osiguranju dano pravo naplatiti se od osiguratelja za štetu koju je pretrpio krađom vozila, a bez prethodnog predočenja prometne dozvole vozila osiguratelju.² Držimo kako će ova presuda u buduće i drugim osiguranicima biti putokaz za postupanje u sličnim slučajevima, i ujedno, kako će ona utjecati na osiguratelje, čiji opći uvjeti ili pravila osiguranja sadrže ovakve i slične, najblaže rečeno, nepravične odredbe, da napuste takvu praksu.

Tužitelj (osiguranik) u spomenutom parničnom predmetu bio je vlasnik teretnog vozila osiguranog kod tuženika (osiguratelja), temeljem police obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, ali i temeljem posebne police kasko osiguranja, za vremenski period od jedne godine. Tužiteljevo je vozilo ukradeno, a krađa je prijavljena nadležnoj policijskoj postaji. Tuženik je odbio mirnim putem naknaditi tužitelju štetu pretrpljenu krađom njegovog vozila, pozivajući se na odredbu njegovih pravila o osiguranju motornih vozila (nastavno: Pravila), prema kojoj *osiguranik gubi prava iz osiguranja ako nakon prijave krađe vozila nije u mogućnosti predočiti osiguratelju originalne ključeve, vlasnički list i prometnu dozvolu ukradenog vozila.*³

Tužitelj je u konkretnom slučaju predočio tuženiku dokaz o vlasništvu ukradenog vozila te njegove originalne ključeve, ali nije bio u mogućnosti predočiti mu i prometnu dozvolu vozila, jednostavno stoga što su i ona i knjižica vozila ostale u jednom od džepova sakoa, koji je također ostao u ukradenom vozilu i koji je otuđen zajedno s vozilom.⁴

¹ “Zabilježen je slučaj krađe automobila u kojem je bio odjevni predmet s dokumentima vozila. (...) sud je zaključio kako je vlasnik (vozila) u pravu i osiguranje mu je moralo isplatiti štetu. Međutim, bez obzira na navedeni primjer, najsigurnije je dokumente držati kod sebe dok je automobil parkiran.” G. Vuzem, *ibidem*.

² Presuda, TS ST poslovni broj P-3553/01 od 11. ožujka 2003., potvrđena rješenjem VTS RH poslovni broj Pž-7102/03 od 19. rujna 2006. S obzirom na vrijeme donošenja presude, jasno je kako je ona utemeljena na odredbama Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine broj 53/91., 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96. i 112/99.; nastavno: ZOO), koji je u to vrijeme bio na snazi.

³ Članak 21. stavak 1. točka 6. Pravila.

⁴ T. Maer, *Zaštita automobila od krađe, Budite lukaviji od lopova*, AUTO moto, broj 145, 26. studenoga 2002., Slobodna Dalmacija, Split, str. 15. “Nikada ne ostavljajte isprave u automobilu, jer ćete tako lopovima otežati “pretvorbu” automobila.”

G. Vuzem, *Gubitak prava na isplatu odštete*, broj 36, 28. studenoga 2006., Jutarnji list, Zagreb, str. 10-12. “...ne ostavljajte prometnu u vozilu.” “Dokumenti moraju biti izvan

Jesu li tužitelj i njegov zakonski zastupnik, koji je u ukradenom vozilu ostavio sako s dokumentima vozila, takvim svojim činom doprinijeli krađi vozila ili ne i je li tužitelj stoga mogao izgubiti prava iz ugovora o osiguranju ili ne, pokušat ćemo dati odgovor u nastavku ovog teksta kada bude više riječi o sadržaju naprijed spomenute sudske presude. Prije toga upoznajmo se ukratko s tim što su to opći uvjeti i koje su zakonske pretpostavke za valjanost njihove primjene.

2. OPĆI UVJETI UGOVORA

Opći uvjeti, ili kako ih još nazivaju “opći uvjeti poslovanja”⁵, čine popis ugovornih klauzula *formuliranih* unaprijed u pisanom obliku, kojima se ugovorne strane mogu koristiti na način da se sve te klauzule ili samo neke od njih uključe u ugovor, ili da se u ugovoru pozovu na njih ili samo na neke od njih. Opći se uvjeti, dakle, ne mogu izravno primijeniti, jer sami po sebi ne čine obrazac ugovora, nego formular ugovornih strana na koje se one mogu pozvati.⁶

Opći uvjeti ugovora postali su sastavnim dijelom tzv. “formularnog prava.”⁷ Naime, u suvremenim uvjetima poslovanja sklapanje ugovora putem unaprijed pripremljenih formulara čiji sadržaj u cijelosti ili pretežitom dijelu određuje samo jedna ugovorna strana, postalo je u nekim područjima, među kojima je svakako i osiguranje (“opći uvjeti” ili “pravila osiguranja”), gotovo beziznimno pravilo.⁸ Formularno ugovaranje⁹ nastaje kao posljedica potrebe ubrzanja postupka ugovaranja, nastojanja za smanjenjem troškova, unifikacije rizika vezanih za ugovorni odnos, itd. Pomoću unaprijed pripremljenih formulara izbjegavaju se pregovori oko sadržaja ugovora, što je od iznimnog značenja kada je riječ o slučajevima u kojima se sklapa veći broj ugovora gotovo jednakog sadržaja.¹⁰

I pored prednosti ovakvog načina sklapanja ugovora, ono za sobom povlači i određene specifične pravne probleme. Oni proizlaze iz činjenice

---

automobila.”, “...kasko ne isplaćuje štetu ako nakon krađe nije u stanju predočiti dokumente vozila...”

⁵ “U stvari, to je lista ugovornih klauzula iz koje stranke prihvaćaju pojedine klauzule unoseći ih u svoje ugovore, a ponekad je dovoljno da se na njih jednostavno pozovu. ZOO ih naziva općim uvjetima ugovora. (...)” M. Vedriš – P. Klarić, *Osnove imovinskog prava*, Narodne novine, Zagreb, 1989., str. 306.

⁶ V. Gorenc, *Zakon o obveznim odnosima*, RRiF, Zagreb, 1998., str. 193.

⁷ V. Gorenc, *ibidem.*, str. 192.

⁸ S. Petrić, *Nevaljanost općih uvjeta ugovora u hrvatskom pravu*, Hrvatska pravna revija, Inženjerski biro d.d, Zagreb, srpanj 2002., br. 7, godina II, str. 24.

⁹ “U prometu se razvilo tzv. formularno pravo unutar kojeg su se do dana izdiferencirali čak posebni ugovori: adhezijski i tipski, a postoje i tzv. opći uvjeti poslovanja.” M. Vedriš – P. Klarić, *supra* pod ⁵.

¹⁰ V. Gorenc, *supra* pod ⁶; S. Petrić, *supra* pod ⁸.

što je upravo ovakvim ugovaranjem značajno poremećen princip ravnopravnosti i jednakosti stranaka, odnosno načelo slobode ugovaranja. Kao što smo već vidjeli, sadržaj ovakvih ugovora u pretežitom dijelu ili u cjelini određuje samo jedna ugovorna strana, a druga samo izražava suglasnost ili nesuglasnost s njegovim sadržajem. Drugim riječima, ovakav ugovor ne nastaje kako je to uobičajeno, individualnim pregovaranjem o svakoj odredbi ugovora, nego pristankom jedne ugovorne strane na unaprijed sastavljen tekst ugovora, čiji sadržaj čine opći uvjeti poslovanja druge ugovorne strane. Načelo slobode ugovaranja je kod takvih ugovora ozbiljno ograničeno. Naime, druga strana je, istina, slobodna odlučiti hoće li pristupiti ugovoru ili ne, pa je u tom segmentu sloboda ugovaranja još uvijek prisutna, ali ona na sadržaj ugovora nema nikakvog utjecaja. Na ovaj način dolazi do formalne i stvarne pravne nejednakosti među ugovornim stranama, koje su posljedica strukture ugovora kojom je izražena velika faktična prednost samo sastavljača formularnog ugovora u odnosu prema drugoj ugovornoj strani, koja mu u naravi samo pristupa.¹¹

Na opisani način autori formularnih ugovora mogu drugoj ugovornoj strani nametnuti za nju nepovoljne ugovorne odredbe ili klauzule, bilo one kojima se ograničavaju ili isključuju prava koja bi ona imala prema dispozitivnim propisima, bilo da se autoru ugovora daje nerazmjerna mogućnost kontrole nad sadržajem ugovora, njegovim trajanjem ili izvršenjem ili da se njima ograničava ili čak isključuje odgovornost autora ugovora. Na ovaj način se ugovorna strana koja pristupa ovakvom ugovoru dovodi u pravni položaj u kojem je ozbiljno narušena ugovorna ravnoteža. Stoga je zakonodavac morao pronaći način da zaštiti slabiju stranu u ugovorima ove vrste, u svim slučajevima u kojima jača strana zloupotrebljava prednosti koje im ovakvi ugovori pružaju (čl. 142. i čl. 143., ZOO).¹²

3. PRETPOSTAVKE ZA VALJANOST OPĆIH UVJETA UGOVORA

Za valjanost primjene općih uvjeta ugovora potrebno je:

- da su sadržani u tekstu ugovora (na obrascu, formularu) napr. na poledini ugovora ili da se u nekoj ugovornoj odredbi na njih poziva (čl. 142. st. 1., ZOO);
- objaviti ih na uobičajeni način (čl. 142. st. 2. ZOO), napr. putem tiska, u nekoj publikaciji, u ponuditeljevoj poslovnoj prostoriji i sl.;
- da su ponudenom poznati ili morali bit poznati u času sklapanja ugovora (čl. 142. st. 3., ZOO).

¹¹ S Petrić, *ibidem*, str. 25.

¹² "Iako adhezijsko zaključivanje ugovora ima golemih prednosti, ipak je činjenica da ovdje sadržaj ugovora diktira ekonomski jača strana. Zato danas u modernom pravu ima već čitav niz instrumenata kojima se štiti privredno slabija strana. Upravo na toj ideji niče i tzv. "antitrustovsko zakonodavstvo." M. Vedriš – P. Klarić, *supra* pod ⁵.

Ne slažu li se opći uvjeti s nekom od posebnih odredaba ugovora, prednost imaju posebne pogodbe (odredbe) ugovora (čl. 142. st. 4., ZOO).

4. NEVALJANOST POJEDINIH ODREDBI OPĆIH UVJETA

Ništave su odredbe općih uvjeta koje su protivne samoj svrsi sklopljenog ugovora ili dobrim poslovnim običajima, čak i ako su opći uvjeti koji ih sadrže odobreni od nadležnog organa (čl. 143. st. 1. ZOO).

Sud može odbiti primjenu pojedinih odredbi općih uvjeta koje lišavaju drugu stranu pravo da stavi prigovore, ili onih na temelju kojih ona gubi prava iz ugovora ili gubi rokove, ili koje su inače nepravične ili pretjerano stroge prema njoj (čl. 143. st. 2. ZOO).

Temeljno načelo ugovornog prava – *pacta sunt servanda*, u pravilu ne dopušta sudsku kontrolu nad sadržajem sklopljenih ugovora.¹³ Međutim, upravo u slučajevima o kojima je ovdje riječ, u kojima jača ugovorna strana sklapa veliki broj ugovora na temelju svojih općih uvjeta, a druga strana samo pristupa takvom ugovoru, jača ugovorna strana može zloupotrebiti svoj pravni položaj i u ugovor unijeti odredbe na štetu druge ugovorne strane. Upravo stoga postoje odredbe kao što su citirane, koje štite slabiju ugovornu stranu.

Naime, sadržaj svih ugovora, pa tako i općih uvjeta, izložen je kontroli već na temelju općih pravila o ništetnosti ugovora, jer njihove odredbe ne smiju biti protivne Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralu društva (čl. 103., ZOO). I pored takvih “općih” ograničenja ugovorne slobode stranaka, radi dodatne zaštite slabije ugovorne strane koja pristupa ugovoru na temelju unaprijed utvrđenih općih uvjeta druge, jače ugovorne strane, spomenuto opće pravilo o ništetnosti ugovora dodatno je konkretizirano odredbama čl. 143. ZOO-a.

Upravo stoga što opći uvjeti vrijede za sve i što se stoga po svom značaju približavaju općim propisima, u odnosu na njih i na ugovore koji se na temelju njih sklapaju, jače je izražen javni interes za njihovom kontrolom¹⁴, nego što je to slučaj s drugim ugovorima čiji sadržaj stranke zajedno sporazumno utvrđuju individualnim pregovaranjem.¹⁵ Drugim riječima, za takve ugovore vrijede nešto drugačija, stroža (zaštitna) pravila.

¹³ Vidi, V. Gorenc, supra pod ⁶, str. 195.

¹⁴ V. Gorenc, ibidem, str. 196.

¹⁵ “Sudionici u prometu slobodno uređuju obvezne odnose, a ne mogu ih uređivati suprotno Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima te moralu društva.” (čl. 10., ZOO).

4.1. Članak 143. st. 1. ZOO-a

U st. 1. čl. 143. ZOO-a, govori se o odredbama općih uvjeta koje su u svakom slučaju ništave. Pri tome zakonodavac ne nabraja pojedinačno takve odredbe, već propisuje kako su ništave sve odredbe protivne a) “svrsi ugovora” i b) “dobrim poslovnim običajima.”

a) Protivnost svrsi ugovora

Zakonodavac ne daje definiciju pojma “*svrha ugovora*”, ali možemo ga definirati subjektivnim elementima¹⁶ koje su stranke imale na umu prilikom sklapanja određenog ugovora, točnije, s voljom i ciljevima stranaka koje su željele postići tim ugovorom. Dakle, svrha ugovora nije samo onaj osnovni pravni cilj (*kauza*)¹⁷ koji su stranke htjele postići njegovim sklapanjem, već ona u sebi uključuje i sve druge okolnosti ugovora od važnosti za sklapanje baš takvog ugovora.¹⁸ Ona u sebi uključuje *zajedničke namjere i očekivanja* stranaka vezana za različite elemente ugovora.¹⁹

Ispitivanje cilja i svrhe ugovora svakako je otežano kod ugovora sklopljenih na temelju općih uvjeta, s obzirom da se u tom slučaju ne radi o pojedinačnom pregovaranju i zajedničkom formuliranju teksta ugovora, već naprotiv o jednostranom sastavljanju općih uvjeta jedne ugovorne strane, kojima druga ugovorna strana može samo pristupiti. Stoga je sud u slučajevima ove vrste dužan utvrđivati pojedinačnu volju stranaka kojom su se one rukovodile, s jedne strane, kod sastavljanja općih uvjeta, a s druge strane, kod pristupanja općim uvjetima, ali i ocjenjivati jesu li ti opći uvjeti u skladu s onim ciljem koji bi prosječan pripadnik grupe kojoj pripada druga ugovorna strana želio postići sklapanjem takvog ugovora. Sud je zapravo

¹⁶ “Ovo istraživanje zajedničke namjere sukotrahenata je zapravo utvrđenje cilja koje stranke žele postići ugovorom. Dakle, subjektivni kriterij pravila o tumačenju ima svrhu utvrditi ciljeve koji stoje iza očitovanja stranaka.” S. Petrić, supra pod ⁸, str. 30.

¹⁷ “Kauza je pravni cilj obvezivanja stranaka. Ona je uvijek pravni pojam, očišćen od izvanpravnih elemenata kao što su ekonomski razlozi obvezivanja ili unutarnji motivi stranaka. Ona je objektivizirana u smislu da je relativno neovisna od volje stranaka, budući da je najvećim dijelom određena prirodom ugovora. Napr. kauza ili pravni cilj obvezivanja stranaka kod ugovora o prodaji je stjecanje prava vlasništva s jedne strane, i određene materijalne (novčane) vrijednosti, s druge strane.” S. Petrić, ibidem.

“Kauza je pravno оформljena ekonomska svrha koja se pravnim poslom želi postići – naznačena kao bitan element pravnog posla. Kausalni pravni posao je napr. posudba. Kad posudim knjigu prijatelju, tada je iz samog ugovora vidljivo da mu je predajem na besplatnu upotrebu. Praktična, ekonomska svrha koju moj prijatelj želi postići je ta da pročita knjigu, a pravno оформljena ta ista svrha ukazuje nam na stjecanje prava na besplatnu upotrebu knjige. Taj se cilj vidi već iz samog naziva pravnog posla. Sklopili smo posudbu, a ne darovanje.” M. Vedriš – P. Klarić, supra pod ⁵, str. 89.

¹⁸ Vidi, S. Petrić, ibidem, str. 10.

¹⁹ “Pri tumačenju spornih odredbi ne treba se držati doslovnog značenja upotrijebljenih izraza, već treba istražiti zajedničku namjeru ugovaratelja i odredbu tako razumjeti kako to odgovara načelima obveznog prava utvrđenim ovim zakonom.” (čl. 99. st. 2., ZOO).

dužan utvrditi objektivizirane ciljeve i interese cijelog kruga osoba koji se pojavljuju kao sukotrahenti autora općih uvjeta i tek na temelju takve ocjene u svakom konkretnom slučaju odlučiti o valjanosti, odnosno nevaljanosti općih uvjeta ili njihovih pojedinih odredbi.²⁰

Kad je jednom utvrđena zajednička namjera, odnosno svrha ugovora, jasno je kako sve njegove odredbe moraju služiti njenom ostvarenju. Stoga je opravdano zakonodavčev stav kako sve odredbe ugovora suprotne njegovoj svrsi, treba smatrati ništavima, odnosno kao da nisu ni ugovorene.²¹

a1.) Zabrana zloupotrebe prava

Naime, sloboda stranaka u manifestiranju njihove bilo pojedinačne bilo zajedničke volje i namjere pri sklapanju ugovora nužno je ograničena objektivnim pravilima, odnosno zakonskim načelima, bilo općim bilo posebnim, kakvo je i ono sadržano u odredbi čl. 143. ZOO-a. Ovo posebno načelo pored ranije spomenutog općeg načela iz čl. 10. ZOO-a, svakako je podržano primjerice i općim načelom sadržanim u odredbi 13. ZOO, prema kojem je zabranjeno vršenje prava iz obveznih odnosa protivno cilju zbog kojeg je ono zakonom ustanovljeno ili priznato. Budući da je zloupotreba prava zabranjena, svako korištenje subjektivnog prava koje predstavlja zloupotrebu povlači za sobom ništavost svih akata koji bi proizašli iz takvog kršenja prava.

Ako ovakav pojam zloupotrebe prava usporedimo s pravilom po kojem je su ništave klauzule općih uvjeta ugovora koje su protivne svrsi, dakle, cilju ugovora, nalazimo isti *ratio legis*, odnosno istu fundamentalnu ideju pravičnosti²², potreba za čijim ostvarenjem je i rezultirala unošenjem ovih odredbi u zakonski tekst. Može se reći kako je pravilo iz čl. 143. st. 1. ZOO-a, kroz vezivanje valjanosti općih uvjeta uz suglasnost sa svrhom ugovora, na određeni način konkretizacija načela zabrane zloupotrebe prava u ovoj materiji. Kao što se prilikom vršenja bilo kojeg subjektivnog prava mora voditi računa o cilju zbog kojeg je to pravo priznato, tako se prilikom sastavljanja općih uvjeta mora voditi računa o cilju koji stranke imaju pred sobom prilikom sklapanja ugovora.²³

Slijedom navedenoga, cilj i svrhu ugovora možemo smatrati pravnom normom koja postavlja granice subjektivnom pravu. Ako subjektivna prava proizlaze iz ugovora, onda je ugovor onaj normativni akt ("zakon") koji za ugovorne strane određuje ciljeve i svrhu tih subjektivnih prava. Taj je cilj ostvarenje određenih interesa i očekivanja obiju strana iz ugovora. Stoga zloupotrebljava svoje pravo ona ugovorna strana koja u ugovor uvodi odredbe suprotne cilju ugovora. Nesporno načelo dispozitivnosti daje pravo

²⁰ S. Petrić, *ibidem*, str. 31.

²¹ S. Petrić, *ibidem*.

²² S. Petrić, *supra* pod ⁸, str. 31.

²³ S. Petrić, *ibidem*.

strankama urediti ugovorne odnose onako kako one to smatraju potrebnim, ali ne daje im i pravo ići preko onog što bi trebalo predstavljati zajednički i u određenoj mjeri objektivizirani cilj kojem ugovorne stranke teže. Stoga čak ni pristanak strane koja pristupa općim uvjetima ne može isključiti primjenu ovog općeg načela koje traži da se poštuju unutarnja ograničenja subjektivnog prava.²⁴

Sve navedeno odnosi se na raspolaganja koja nisu izravno u suprotnosti s Ustavom, prisilnim propisima i društvenim moralom (čl. 10., ZOO), jer bi se u tom slučaju radilo o ugovaranju zabranjenom javnim poretkom i stoga u svakom slučaju ništavom. U općim uvjetima njihove pojedine odredbe u pravilu ne prelaze granicu koja vodi u protupravnost, ali se kod njih ponekad nađu odredbe s kojima se subjektivno pravo pokušava koristiti na način suprotan cilju i svrsi ugovora, pa ih stoga zakon proglašava nevaljanima.²⁵

b) Protivnost dobrim poslovnim običajima

Sudionici u obveznim odnosima dužni su u pravnom prometu postupati u skladu s dobrim poslovnim običajima.²⁶

Za nevaljanost pojedine odredbe općih uvjeta dovoljno je da je ona protivna bilo svrsi ugovora bilo dobrim poslovnim običajima (alternativno).

Zahtjevom za postupanje u skladu s dobrim poslovnim običajima zakonodavac je jasno izrazio svoju namjeru prema kojoj se oni smatraju moralnim okvirom u kojem se mogu kretati raspolaganja stranaka. Dakle, ovdje se ne radi o trgovačkim običajima koji kao konkretna pravila ponašanja uređuju pojedinačne situacije i predstavljaju određenu vrstu izvora prava, nego o općem zahtjevu etičnosti koji se odnosi na sve aspekte obveznih odnosa podjednako. Kao moralna pravila, odnosno izraz poslovnog morala, ona predstavljaju dio javnog poretka, onako kako ga definira odredba čl. 10. ZOO-a. Svako poslovno postupanje suprotno javnom poretku je ništavo, pa je tako i postupanje u skladu s dobrim poslovnim običajima²⁷ propisano kao obveza, a nije prepušteno dispoziciji stranaka.²⁸

Pravne posljedice protivnosti svrsi ugovora ili dobrim poslovnim običajima

U slučaju protivnosti pojedinih odredaba općih uvjeta svrsi ugovora ili dobrim poslovnim običajima, takve odredbe su apsolutno ništave.²⁹ To znači

²⁴ S. Petrić, *ibidem*.

²⁵ S. Petrić, *ibidem*.

²⁶ Čl. 21. st. 1., ZOO.

²⁷ "Ali, upravo zbog toga što dobri poslovni običaji predstavljaju poslovni moral, u teoriji se ističe da ovakva posebna regulativa nije zapravo potrebna, budući da prema odredbi čl. 10. ZOO već postoji obveza postupanja u skladu s dobrima običajima kao moralnim pravilima društva." Z. Slakoper, *Nevaljanost pojedinih odredaba općih uvjeta ugovora s posebnim osvrtnom na potrošačke ugovore*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2001/1., str. 197.

²⁸ S. Petrić, *supra* pod ⁸, str. 32.

²⁹ "Ništavi su oni pravni poslovi koji ne proizvode pravne učinke koje bi da su valjani trebali

da se radi o odredbama ugovora koji ne proizvode pravne učinke i sud ih po službenoj dužnosti mora proglasiti ništavima, a takva njegova odluka ima samo deklaratorni značaj.³⁰ Zahtjev za isticanje ništavosti pripada svakoj zainteresiranoj osobi³¹, a pravo na takav zahtjev se ne gasi.³²

4.2. Članak 143. st. 2. ZOO-a

Sud može odbiti primjenu pojedinih odredbi općih uvjeta koje lišavaju drugu stranu prava da stavi prigovore, ili onih na temelju kojih ona gubi prava iz ugovora ili gubi rokove, ili koje su inače nepravične ili pretjerano stroge prema njoj.

Dok se u odredbi čl. 143. st. 1. ZOO-a, govori od odredbama općih uvjeta koje su u svakom slučaju ništave, u odredbi st. 2. istog članka, govori se o mogućnosti da sud odbije primjenu pojedinih odredbi općih uvjeta. Dakle, sudu je dopušteno da i onda kada nađe da neka od odredbi općih uvjeta nije ništava, može odbiti njenu primjenu ako bi ona bila nepravična ili pretjerano stroga za drugu ugovornu stranu. Pri tome zakonodavac samo primjerice navodi koje bi to bile odredbe. Drugim riječima, zakonodavac je na opisani način dao uputu sudu da pri odlučivanju mora voditi brigu o tome jesu li odredbe općih uvjeta sukladne načelu savjesnosti i poštenja, pa ako ocijeni da je njima poremećena ravnoteža u interesima ugovornih strana, jer su one nepravične ili pretjerano stroge prema drugoj ugovornoj strani, **može odbiti njihovu primjenu.**³³

Zakonodavac ne definira ni “nepravičnost” ni “pretjeranu strogost.” Pojam pravičnosti moguće je shvatiti kao zahtjev da interesi ugovornih strana budu uravnoteženi, pa da se sve odredbe koje narušavaju tu ravnotežu moraju smatrati nepravičnima. Ova odredba traži od suca da prilikom tumačenja pojedinih odredbi općih uvjeta kroz prizmu pravičnosti postupa veoma oprezno i da ovisno o svim okolnostima konkretnog slučaja, ocjenjuje što se smatra pravičnim uravnoteženjem interesa, a što ne.³⁴ Kriterij “pretjerane strogosti” moguće je razumjeti kao pobliže određenje nepravičnosti, posebno

---

proizvesti. Nazivaju se i apsolutno ništavim pravnim poslovima. S njima se postupa kao da nisu zaključeni, kao da pravno ne postoje. Ništavošću se štite temeljni principi društvenog uređenja izraženi u pravnim i moralnim normama društva.” M. Vedriš – P. Klarić, supra pod ⁵, str. 108.

³⁰ “Ništavost nastupa ex lege, a sud na nju pazi po službenoj dužnosti (ex offa). S obzirom da ništavost nastaje na osnovi zakona, sud može svojom odlukom samo proglasiti posao ništavim ako su se za to stekli zakonom predviđeni razlozi. Takva odluka ima značaj konstatacije već nastale ništavosti ili, kratko rečeno, deklaratorni značaj. Prema tome ništavost nastaje ex tunc tj. od samog trenutka zaključenja posla. Stranke ne mogu svojom nagodbom otkloniti ništavost ugovora kojeg su zaključile (čl. 1096. st. 2., ZOO).” M. Vedriš – P. Klarić, supra pod ⁵, str. 108-109.

³¹ Članak 109. st. 1., ZOO.

³² Članak 110., ZOO.

³³ V. Gorenc, supra pod ⁶, str. 196.

³⁴ S. Petrić, supra pod ⁸, str. 34.

ako se radi o poremećaju interesne ravnoteže stranaka.

Čini se kako je zakonodavac kriterijima pravičnosti i pretjerane strogosti želio sankcionirati sve pravne situacije u kojima je jedna od ugovornih strana očigledno dovedena neravnopravan pravni položaj.³⁵

Pravna teorija drži jako nespretnom formulaciju - “*sud može odbiti primjenu pojedinih odredbi općih uvjeta*”³⁶ i smatra kako bi umjesto te formulacije trebalo upotrijebiti drugu kojom bi se dalo ovlaštenje sudu “poništit” pojedinu odredbu općih uvjeta, čime bi se razjasnio pravi doseg ove odredbe kada je riječ o sankciji koja pogađa odredbe koje ne udovoljavaju uvjetima iz čl. 143. st. 2. ZOO-a (pobojnost).

Naime, ma koliko spomenuta formulacija bila neuobičajena ili različita od ništavosti, bilo relativne bilo apsolutne, kao i njihovih znanih nam pravnih posljedica, držimo kako kada je riječ o formulaciji - “**odbiti primjenu pojedinih odredbi općih uvjeta**”, izostaje svaka potreba za njenim dovođenjem u vezu s relativnom ili apsolutnom ništavosti ili za tumačenjem kroz njihovu prizmu. Ova sasvim jasna formulacija ukazuje na njenu potpuno samostalnu egzistenciju u materijalno-pravnom svijetu obveznog prava. Drugim riječima, priklanjamo se svima onima koji drže kako odredba čl. 143. st. 2. ZOO-a ovlašćuje sud da na vlastitu inicijativu, dakle, neovisno o inicijativi ugovorne stranke ili druge ovlaštene osobe, može ispitivati valjanost odredbi općih uvjeta i u odnosu na sve njihove odredbe za koje utvrdi da udovoljavaju uvjetima u njoj sadržanim, može jednostavno odbiti njihovu primjenu.³⁷

I konačno, ovakvo ispitivanje odredbi općih uvjeta nije vezano rokom, koji primjerice postoji kada je u pitanju zahtjev za utvrđenje pobojnosti ugovora ili njegovog određenog dijela.

5. UGOVOR O OSIGURANJU

*Ugovorom o osiguranju obvezuje se ugovaratelj osiguranja da, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, udružuje određeni iznos u zajednici osiguranja odnosno zajednici rizika (osiguratelj), a zajednica se obvezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili nekoj trećoj osobi naknadu odnosno ugovorenu svotu ili učini nešto drugo.*³⁸

³⁵ “Ništetne su odredbe općih uvjeta kojima je predviđeno da igrač gubi pravo na ostvarenje dobitka (status igrača) ako njegov listić ne stigne na vrijeme u trezor priređivača, jer time igrač ne gubi prava iz ugovora. (VSRH, Rev-585/92, od 23. rujna 1992. i VSRH, Rev-2371/90, od 7. svibnja 1992.; Izbor 94/113).

³⁶ S. Petrić, *ibidem*, str. 36.

³⁷ “Sud neće primijeniti odredbe Općih uvjeta prema kojima propust osiguranika da prijavi nesretni slučaj osiguratelju ima za posljedicu gubitak prava na kamate.” VSRH, Rev 819/96, od 7. veljače 2000., Izbor odluka VSRH 2000 – 2.

³⁸ Članak 897. ZOO:

Drugim riječima ugovor o osiguranju je takav ugovor kojim se jedna ugovorna strana (osiguratelj) uz naplatu određene cijene (premije osiguranja) obavezuje svom suugovaratelju (ugovaratelj osiguranja) da će određenoj osobi (osiguraniku) do određene visine (svote osiguranja, osigurarine) nadoknaditi štetu koja nastane osobama ili stvarima (predmetu osiguranja), a koja se dogodi uslijed ugovorom predviđenih uzroka (rizika).³⁹

Osnovna pravna i ekonomska svrha sklapanja ugovora o osiguranju sadržana je u osnovnoj prestaciji osiguratelja da osiguraniku naknadi štetu do određene visine koja nastane uslijed ostvarenja osiguranog slučaja. Postojanje štete osnovna je pretpostavka ostvarenja prava na naknadu iz osiguranja. Stvarno pretrpljena šteta na osiguranikovo strani samo je jedan od elemenata za određivanje visine naknade iz osiguranja – osigurarine. Dakle, ovdje se radi o ugovoru o naknadi štete *sui generis*.⁴⁰ Zato je ugovor o osiguranju ispravnije zvati ugovorom o naknadi za štetu, a naknadu iz osiguranja naknadom za štetu ili osigurarinom, a ne naknadom štete.⁴¹

Temeljena podjela u osiguranju je osiguranje imovine i osiguranje osoba. Osnovna svrha imovinskog osiguranja naknada je za štetu osiguraniku koju bi on pretrpio za slučaj nastupanja štetnog događaja (osiguranog slučaja; rizika) na osiguranom predmetu.⁴² Sklapanjem ugovora o osiguranju rizik

³⁹ B. Jakaša, *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet Zagreb, Biblioteka udžbenici i skripta, Zagreb, 1984. str. 37.

⁴⁰ “Naime, u okviru obvezno-pravnih odnosa općenito vjerovnik ima pravo na naknadu štete ako dužnik ne ispuni svoju obvezu ili kad zakasni s njezinim ispunjenjem. U okviru tih odnosa odgovornost za štetu nastaje povredom dužnosti ispunjenja postojeće obveze, tj. obveze predviđene ugovorom. Suprotno tome, u poslu osiguranja pravna osnova “odgovornosti” osiguratelja za štetu ne sastoji se u povredi postojeće obveze, nego u činjenici dan su se ostvarile ugovorom predviđene pravne pretpostavke, tj. da se ostvario osigurani slučaj. Nasuprot toj dužnosti stoji tražbina osiguranika, tj. njegovo pravo na potraživanje naknade iz osiguranja. Ta se specifičnost odražava se na dokazivanje činjenica na kojima se temelji dužnost naknade štete. Prema općim načelima obveznog prava, vjerovnik iz ugovornog odnosa dužan je dokazati štetu i uzročnu vezu između povrede ugovorne obveze i od strane dužnika i štete. (...) Da bi ostvario naknadu iz osiguranja, osiguranik je dužan dokazati jedino činjenicu da se ostvario osigurani slučaj, tj. da je šteta posljedica osiguranih rizika. (...) Specifičnost pravne prirode dužnosti osiguratelja na isplatu osigurarine ukazuje da termin ugovorna odgovornost (ili odgovornost osiguratelja, nije primjeren za opis te dužnosti, jer njegova upotreba asocira na povredu ugovornih dužnosti. Zato je u našem pravnom sistemu ispravnije govoriti o dužnosti osiguratelja na isplatu naknade za štetu, odnosno o dužnosti na isplatu osigurarine nego o odgovornosti osiguratelja na naknadu štete.” D. Pavić, *Pomorsko osiguranje*, Knjiga prva, Croatia osiguranje, Zagreb, 1986., str. 54.

⁴¹ D. Pavić, *supra* pod ³⁹, str. 57.

⁴² Članak 925. st. 1. ZOO. “Ugovor o osiguranju nije ugovor o naknadi štete u doslovnom smislu te riječi. Često se govori, pa i piše, da je pojednostavljeno rečeno, ugovor o osiguranju, ugovor o naknadi štete, te da pri osiguranju imovine, osiguratelj isplaćuje naknadu štete, a kod osiguranja osoba osiguranu svotu i sl. Međutim, ovo ne bi bilo baš točno, niti bi se u tom smislu ove dvije osnovne vrste osiguranja trebale dijeliti (...). Osiguratelj isplaćuje ugovoreni iznos osigurarine, a ne nikakvu naknadu štete bez obzira da li se radi o osiguranju imovine ili osoba (...). Nastala šteta je jedan od bitnih uvjeta za pravo potraživanja isplate osigurarine, i njena veličina je samo jedna od komponenti za utvrđivanje obveze osiguratelja.” A. Franasović,

za nastupanje štetnog događaja osiguranik prebacuje sa sebe na osiguratelja. U tom se i očituje osnovna svrha osiguranja koja, pojednostavljeno rečeno, predstavlja ekonomsku zaštitu⁴³ od posljedica moguće štete.

5.1. OSIGURANJE AUTOMOBILSKOG KASKA

Osiguranje automobilske kaska⁴⁴ predstavlja dobrovoljno osiguranje koje se svrstava u kategoriju imovinskog osiguranja.⁴⁵ Svrha kasko osiguranja motornog vozila⁴⁶ pojačana je ekonomska zaštita njegovog vlasnika (osiguranika) od posljedica štete koju bi mogao pretrpjeti nastupanjem osiguranog slučaja (rizika) na vozilu među kojima su najčešće: prometna nezgoda, požar, obijesno oštećenje, krađa, itd. S obzirom da visina naknade za moguću štetu iz ugovora o kasko osiguranju, ovisi o elementima kao što su: nabavna cijena vozila, starost vozila, ukupni broj prijeđenih kilometara, opće stanje vozila i dr., sklapanju ugovora o kasko osiguranju najčešće pristupaju vlasnici (osiguranici) novih vozila ili vozila starih samo nekoliko godina.

Sastavni dio i ugovora o kasko osiguranju motornog vozila⁴⁷ su opći uvjeti ili opća pravila osiguranja.⁴⁸

Praksa transportnog osiguranja, Croatia osiguranje, Zagreb, 1987, str. 7.

⁴³ “Jedna od osnovnih funkcija osiguranja je zaštitna. (...) Zaštita čovjeka i društva u njegovom ekonomskom životu uvjet je njegovog opstanka i napretka. Upravo je radi te svoje vitalne potrebe društvo stvorilo osiguranje (...)” V. Petranović, *Osiguranje i reosiguranje*, Informator, Zagreb, 1984, str. 6.

⁴⁴ Vidi više, Ivica Crnić – Ante Ilić, *Osiguranje i naknada štete u saobraćaju*, Praksa sudova i zajednica osiguranja, Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Informator, 1987. 48-57.

⁴⁵ “Osiguranje imovine i osoba je dobrovoljno, a iznimno se zakonom mogu propisati slučajevi kada je osiguranje obvezno.” (čl. 6. st. 1. *Zakona o osiguranju*, Narodne novine broj 90/94, 20/97 i 46/97, koji je bio na snazi u vrijeme donošenja presude Trgovačkog suda u Splitu, koja je bila povodom za pisanje o ovoj temi, vidi supra pod ³).

⁴⁶ “Motorno vozilo – simbol današnjeg vremena. Naše doba neki nazivaju “civilizacijom vozila”. Vozilo postaje sinonim napretka. Ono utječe ne samo na razvoj tehnologije, na vremensko smanjenje udaljenosti, na brže kolanje robe i ljudi, već duboko prožima intelekt, psihu i običaje i ideje suvremenog čovjeka. (...) Suživot čovjeka i stroja postao je nužnost.” M. Čurković, *Naknada štete iz prometne nesreće s vozilom inozemne registracije*, Informator, zagreb, 1982., str. 1.

⁴⁷ “(...) pravila osiguranja su sastavni dio ugovora o osiguranju (...)” VsH, Rev-1253/85, od 4.9.1985. – PNz 30/68;

⁴⁸ Osiguravatelj je dužan predati opće i posebne uvjete osiguranja ugovaratelju osiguranja, a ne i korisniku osiguranja.” VsH, Rev-701/83, od 10.1.1984. – PNz 25/81.

6. PRIMJER NEVALJANOSTI POJEDINIH ODREDBI OPĆIH UVJETA IZ UGOVORA O KASKO OSIGURANJU MOTORNOG VOZILA⁴⁹

Stranke su sklopile ugovor o kasko osiguranju motornog vozila. Sastavni dio tog ugovora bila su Pravila osiguranja (nastavno: Pravila), a sastavni dio ovih pravila je i odredba čl. 21. st. 1. t. 6., koja glasi:

Osiguranik gubi prava iz osiguranja ako nakon prijavljene krađe vozila nije u mogućnosti predočiti osiguratelju originalne ključeve, vlasnički list i prometnu dozvolu ukradenog vozila.

U konkretnom slučaju nastupio je osigurani slučaj – krađa osiguranog vozila. Osiguranik je bio dužan obavijestiti osiguratelja o nastupanju osiguranog slučaja i dokazati da je šteta koju trpi krađom, posljedica osiguranog rizika, što među strankama nije sporno. Međutim, sporno je imao osiguranik pored sadržaja citirane odredbe Pravila, pravo na naknadu za pretrpljenu štetu. Naime, kako je osiguranik osiguratelju protivno citiranoj odredbi njegovih Pravila predočio samo ključeve ukradenog vozila i pisani dokaz o vlasništvu nad vozilom, a ne i prometnu dozvolu vozila (ostala je u ukradenom vozilu u sakou), osiguratelj mu je odbio isplatiti naknadu za tu štetu. Posljedica takvog odbijanja je parnični postupak u kojem se osiguranik naravno, pojavljuje u svojstvu tužitelja, a osiguratelj u svojstvu tuženika.

Ispitujući osnovanost tužbenog zahtjeva, sud se u konkretnom slučaju poslužio svojim zakonskim ovlaštenjem i razmotrio značenje tužiteljeve nemogućnosti predočenja knjižice i prometne dozvole ukradenog vozila kroz sadržaj spomenute odredbe čl. 21. st. 1. t. 6. Pravila, te doveo njen sadržaj u vezu sa sadržajem odredbi čl. 143. ZOO-a, o kojima je naprijed bilo dosta riječi.

Člankom 919. st. 1. ZOO-a, propisano je da kad se dogodi osigurani slučaj, da je osiguratelj dužan isplatiti naknadu ili svotu određenu ugovorom u ugovorenom roku, koji ne može biti dulji od 14 dana računajući od kada je osiguratelj dobio obavijest da se osigurani slučaj dogodio.

I osiguratelji kao i drugi gospodarski subjekti, posluju po tržišnim načelima. Jako pojednostavljeno rečeno, njihov uspjeh je to veći što je veći omjer naplaćene premije u odnosu na isplaćene štete, naravno, u korist premija. Jedan od mehanizama kojim osiguratelji štite svoj pravni položaj, pored ostalog, i u svrhu ostvarenja spomenutog cilja, jesu i jednostrano sastavljeni uglavci sadržani kako u ugovoru o osiguranju (polici osiguranja) tako i u pravilima ili općim uvjetima osiguranja, koja često bilo opravdano

⁴⁹ Stvarni primjer iz parničnog postupka u kojem je donesena presuda P-3553/01, od 11. ožujka 2003., vidi supra pod ³. Tekst ovog poglavlja članka radi povećane vjerodostojnosti i uvjerenosti oslanja se uvelike na sadržaj obrazloženja navedene presude čiji autor je i autor ovog članka.

ili ne, obično na štetu osiguranika, obiluju isključenjima iz prava na osiguranje (prava na naknadu za štetu).

S druge strane, osiguranici koji sklapaju ugovor o kasko osiguranju motornog vozila i plaćaju odgovarajuću premiju osigurateljima imaju cilj prenijeti sa sebe na osiguratelje rizik nastupanja osiguranog slučaja i na taj način od sebe otkloniti ili umanjiti moguće štetne posljedice. Interes osiguranika je također platiti što manju premiju za što veći obujam osiguranja. Jednak slučaj bio je i s tužiteljem. Tužitelj je kupio novo vozilo i htio je tu svoju imovinu ekonomski zaštititi na način da je s tuženikom sklopio ugovor o kasko osiguranju, koji pored ostalih pokriva i rizik krađe osiguranog vozila. Tužitelj je s tuženikom sklopio tri ugovora o kasko osiguranju, a osigurani rizik je nastupio tijekom trajanja onog posljednjeg, trećeg ugovora. Međutim, i pored sklapanja tog ugovora, tužitelj nije mogao redovnim putem ostvariti svrhu zbog koje je taj ugovor sklopio, jer je tuženik nakon prijave osiguranog slučaja odbio dobrovoljno ispuniti njegov zahtjev za naknadu za štetu s pozivom na sadržaj naprijed citirane odredbe čl. 21. st. 1. t. 6. Pravila.

Tuženik do zaključenja glavne rasprave nije dokazao da bi tužitelj organizirao krađu njegovog vozila ili na bilo koji način joj doprinio.

S druge strane, tužitelja se kada je već imao nesreću pretrpjeti štetu zbog krađe svoga vozila, u konačnici apsolutno ne tiče tko je i kako ukrao njegovo vozilo? On se kod tuženika osigurao pored ostalog, upravo i od nastupanja takvog rizika i s obzirom da je taj rizik nastupio, temeljem sklopljenog ugovora o osiguranju, zatražio je od njega isplatu naknade za pretrpljenu štetu. Međutim, tuženik je to pravo tužitelju uskratio s pozivom na odredbu njegovih Pravila koje je jednostrano sastavio.

Kako smo već utvrdili, odredbom čl. 143. st. 1. ZOO-a propisano je da su ništave odredbe općih uvjeta koje su protivne samoj svrsi sklopljenog ugovora ili dobrim poslovnim običajima, čak i ako su opći uvjeti koji ih sadrže odobreni od nadležnog organa.

Odredbom čl. 143. st. 2. ZOO-a propisano je da sud može odbiti primjenu odredbi općih uvjeta koje lišavaju drugu stranu prava staviti prigovore, ili onih na temelju kojih ona gubi prava iz ugovora ili gubi rokove, ili koje su inače nepravične ili pretjerano stroge prema njoj.

Prije podvođenja konkretnog činjeničnog stanja pod navedene zakonske odredbe sud je istaknuo kako se danas u suvremenim uvjetima poslovanja veoma često i uobičajeno sklapaju ugovori putem unaprijed pripremljenih formulara, čiji sadržaj u cijelosti ili u pretežitom dijelu određuje samo jedna od ugovornih strana. Ovakvi ugovori često su praćeni i općim uvjetima, koje također jednostrano sastavlja jedna ugovorna strana. U nekim područjima, u koja se svrstava i osiguranje, takvo poslovanje postalo je beziznimno pravilo.

Bez obzira na prednosti takvog načina poslovanja, odnosno sklapanja ugovora, o kojima je naprijed bilo riječi, sud je ocijenio kako je i

sklapanjem predmetnog ugovora poremećen princip ravnopravnosti i jednakosti stranaka, odnosno načelo slobode ugovaranja. Ugovor ove vrste ne nastaje individualnim pregovaranjem o svakoj odredbi ugovora nego pristankom na unaprijed sastavljeni tekst ugovora, čiji sadržaj čine i opći uvjeti poslovanja. Stoga je načelo slobode ugovaranja kod ovakvih ugovora ozbiljno ograničeno.

Sud je također u obrazloženju svoje presude naznačio kako se u praksi formalnoj nejednakosti ugovornih strana u ovakvim ugovorima najčešće pridružuje i značajna stvarna nejednakost, odnosno velika faktična prednost sastavljača formularnog ugovora pred drugom stranom. Naime, autori ovakvih ugovora (općih uvjeta) su u pravilu uvijek ekonomski znatno moćniji od druge ugovorne strane (potrošača, osiguranika i dr.). Financijska snaga daje mu prednost u korištenju i pristupu informacijama i znanju vezanom za ugovor i probleme koji u vezi s njim mogu nastati, što posebno dolazi do izražaja upravo u slučaju spora vezanog za (ne)izvršenje ugovora.

U jednakom položaju prema ocjeni suda nalaze se i stranke u ovom postupku. S jedne strane je ekonomski višestruko snažniji osiguratelj (tuženik), sastavljač pravila osiguranja, koji ima dovoljno vremena na raspolaganju, pa tako i za dugotrajno parničenje. S druge strane je osiguranik (tužitelj), čije je vozilo ukradeno i koji teško materijalno podnosi taj gubitak, a još i teže dugotrajno parničenje radi ostvarenja tog svog prava, ekonomski daleko slabija strana.

Budući da se moderni pravni promet više ne može zamisliti bez formularnih, odnosno adhezijskih ugovora i njihovih prednosti, u odnosu na individualno sklapanje svakog pojedinog ugovora, zakonodavac je našao način da općim i posebnim pravilima zaštiti slabiju stranu od mogućih zloraba jače strane u takvim ugovorima. Takva posebna pravila sadrže upravo citirane odredbe čl. 143. ZOO-a.

Dakle, ovdje se postavilo pitanje može li tuženik osnovano uskratiti pravo tužitelju na naknadu za štetu iz ugovora o kasko osiguranju, koju je on pretrpio krađom njegovog vozila, samo zato što je u ukradenom vozilu, točnije u džepu sakoja obješenog u vozilu, ostavljena prometna dozvola vozila, i što je na taj način tužitelj nije bio u stanju predočiti tuženiku?

Velik broj vozača navedene dokumente drži u vozilu upravo stoga kako bi spriječili česte slučajeve u kojima zbog njihovog ostavljanja u odjeći koju su nosili prethodnog dana ostaju bez njih u prometu. Takvo postupanje, pa i zaborav tih dokumenta u drugim hlačama, sakou ili torbi, sasvim je ljudsko, prirodno i uobičajeno, posebno pri današnjem veoma ubrzanom životnom tempu. *Ni jedan vozač, pa tako ni tužiteljev zakonski zastupnik, koji je uredno parkirao predmetno vozilo ispred kuće u kojoj stanuje, i koji je to učinio na sasvim vidljivom (i osvijetljenom mjestu), i pri tome uredno zatvorio sve otvore na vozilu i zaključao ga, i potom odnio ključeve vozila sa sobom, ne može doprinijeti otuđenju tog vozila samim tim što je u njemu*

*ostavio njegovu knjižicu i prometnu dozvolu.*⁵⁰

Tužitelj je kao savjestan i brižan gospodarstvenik tri godine za redom kod tuženika kasko osiguravao svoje vozilo, i uredno mu za to plaćao premiju, a sve upravo sa svrhom i ciljem kako je naprijed već navedeno, prenošenja eventualnog tegobnog rizika nastupanja osiguranog slučaja - znatnog oštećenja ili otuđenja vozila, na tuženika. Dakle, tužitelj je učinio sve što može učiniti prosječno brižljivi gospodarstvenik u svrhu svog osiguranja od nastupanja štete ili, konkretno, od gubitka svoga vozila, počevši od njegovog redovitog održavanja, brižnog rukovanja s vozilom, urednog parkiranja i zaključavanja na uobičajeno sigurnim mjestima, pa sve do njegovog kasko osiguranja. Stoga je sud osnovano postavio pitanje je li tuženik kod takvog stanja stvari smio osnovano isključiti tužiteljevo pravo na naknadu štete iz osiguranja zbog nastupanja osiguranog rizika – krađe, samo na temelju odredbe njegovih Pravila, samo zato što je tužiteljev zakonski zastupnik u ukradenom vozilu ostavio sporni dokument i što ga stoga tužitelj nije mogao predložiti tuženiku uz zahtjev za obeštećenje?⁵¹

Odgovarajući na to pitanje prvostupanjski sud je zauzeo stajalište prema kojem su se u konkretnom slučaju ispunili uvjeti za njegovo zadiranje u ugovorni odnos između stranaka, propisani odredbom čl. 143. st. 2. ZOO. Naime, odredba čl. 21. st. 1. t. 6. tuženikovih Pravila temeljem koje tužitelj gubi pravo na naknadu štete iz ugovora o kasko osiguranju i pored ispunjenja svih elemenata potrebnih za ostvarenje tog prava, *nedvojbeno je nepravilna i pretjerano stroga prema tuženiku*. Ova odredba na koju se tuženik pozvao sa svrhom neizvršenja svoje obveze iz ugovora o osiguranju, dodatno je tužitelja dovela u i onako neravnopravan pravni položaj prema tuženiku.

⁵⁰ “Stranke mogu ugovoriti da je osiguranik u slučaju da se desi osigurani slučaj dužan predati osiguratelju na uvid ključeve vozila, vlasnički list i prometnu dozvolu, pa ako osiguranik to ne učini, osiguratelj se može pozivati na isključenje svoje ugovorne obveze. Međutim, na osiguratelju je teret dokaza da je ugovaratelj osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja namjerno ili prijevaram izazvao osigurani slučaj (...).” VTSRH, Pž-3137/04 od 18. listopada 2005. (TS ZG, P-7758/02 od 4. ožujka 2004.), Izbor odluka VTSRH, broj 11.

⁵¹ “Stranke mogu ugovoriti da je osiguranik u slučaju da se desi osigurani slučaj dužan predati osiguratelju na uvid ključeve vozila, vlasnički list i prometnu dozvolu, pa ako osiguranik to ne učini, osiguratelj se može pozivati na isključenje svoje ugovorne obveze. (...) Iz spisa proizlazi da je tužitelj od ključeva vozila, vlasničkog lista i prometne dozvole ukradenog vozila sudu predložio na uvid samo vlasnički list (knjižicu vozila, list 51. do 52. spisa). O činjenici da tužitelj nije predložio na uvid ključeve i prometnu dozvolu ukradenog vozila, sud prvog stupnja u obrazloženju pobijane odluke nije ništa naveo, a to je veoma važno za ispitivanje osnovanosti tuženikovog prigovora za isključenje njegove odgovornosti iz ugovora o osiguranju na što se tijekom postupka pozivao tužitelj. Sud prvog stupnja u obrazloženju pobijane odluke nije naveo razloge zašto taj prigovor tuženika smatra neosnovanim, pa se i zbog navedenog pobijana presuda ne može ispitati.” VTSRH, Pž-3137/04 od 18. listopada 2005. (TS ZG, P-7758/02 od 4. ožujka 2004.), Izbor odluka VTSRH, broj 11. Drugostupanjski sud je i zbog navedenog razloga ukinuo prvostupanjsku presudu, pri čemu je u potpunosti propustio uputiti prvostupanjski sud razmotriti citiranu odredbu tuženikovih općih uvjeta osiguranja kroz prizmu odredbi čl. 143. ZOO (op. autora).

Ona kao takva jasno oslikava svu poremećenost ravnoteže interesa stranaka iz predmetnog ugovora o osiguranju na tužiteljevu štetu.⁵² Odatle i odluka suda upravljena na uspostavljanje te ravnoteže, odnosno na odbijanje primjene odredbe čl. 21. st. 1. t. 6. tuženikovih Pravila konkretno na tužitelja (čl. 143. st. 2., ZOO). Odatle i tužiteljevo pravo na ostvarenje naknade za štetu iz ugovora o kasko osiguranju na tuženikov teret.

7. PRAVNI DOMAŠAJ CITIRANE SUDSKE PRESUDE

Premda se u konkretnom primjeru iz sudske prakse sud pozvao isključivo na odredbu čl. 143. st. 2. ZOO-a, držimo kako ne bi pogriješio da se pozvao i na odredbu čl. 143. st. 1. ZOO-a, jer je citirana odredba osigurateljnih općih uvjeta ne samo da je nepravilna i pretjerano stroga prema osiguraniku, već je nedvojbeno protivna i svrsi ugovora o osiguranju, posebno kada se uzme u obzir cilj i svrha koju je osiguranik želio postići sklapanjem ugovora o kasko osiguranju svoga vozila. Drugim riječima, takva odredba je *ex lege* ništava počevši od dana sklapanja ugovora o osiguranju (*ex tunc*).

Vjerujemo kako ova presuda može biti smjernica za odlučivanje u sličnim sporovima i kako će se ona pozitivno odraziti na prava osiguranika u ugovorima o kasko osiguranju njihovih motornih vozila sklopljenih na temelju odredbi ranije važećeg ZOO-a.

Novi ZOO⁵³, koji se u pretežnom dijelu primjenjuje počevši od 1. siječnja 2006.⁵⁴, pitanje ništivosti pojedinih odredaba općih uvjeta uređuje odredbama čl. 296., na tragu rješenja iz starog ZOO, ali sada uz jednu jedinu pravnu posljedicu (ništivost)⁵⁵ i uz preciznije formulacije prilagođene pravu EU.

---

⁵² Vidjeti slično; J. Rucner, *Odgovornost za štetu u privredi i saobraćaju*, Informator, Zagreb, 1968., str. 104. "Nevaljanost ugovora na štetu oštećenika. U pravnom pravilu paragrafa 13. bivšeg Zakona o jamčenju za štete prouzročene od motornih vozila od 9. kolovoza 1908., sadržana je još jedna odredba radi zaštite prava oštećenika koji je pretrpio štetu od pogona motornih vozila. Proglašeni su, naime, nevaljanima svi ugovori kojima bi se unaprijed na štetu oštećenika isključila ili ograničila odgovornost osoba što su dužne naknaditi štetu od pogona motornih vozila, bilo u vezi s pitanjem same osnove odgovornosti, bilo u pitanju štete i njezina obima. (...) Nevaljana su, dakle, samo utanačenja na štetu oštećenika, i to ona koja su ugovorena prije štetnog događaja. Iz toga slijedi da ne bi bila nevaljana utanačenja na koja je oštećenik slobodnom voljom pristao nakon štetnog događaja u pravcu isključenja ili ograničenja svog odštetnog zahtjeva. (...)"

⁵³ Narodne novine broj 35/05.

⁵⁴ Odredbe čl. 26. st. 1. do 3. i čl. 29. st. 2. do 6. i st. 8., počinju se primjenjivati nakon isteka dvije godine od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

⁵⁵ "...ništivost je utvrđena kao jedina posljedica za nepoštene klauzule općih uvjeta ugovora." V. Gorenc, *Zakon o obveznim odnosima*, RriF, Zagreb, 2005., str. 426.

8. ZAKLJUČAK

Osiguratelji su dužni kroz odredbe svojih općih uvjeta koje jednostrano sastavljaju štiti ne samo svoje interese, već i interese osiguranika, kao slabije ugovorne strane, kako bi se u što većoj mjeri osigurala svrha ugovora o osiguranju i isključila svaka njihova nepravična ili pretjerano stroga odredba na štetu osiguranika. U protivnom, osiguranici u svakom pojedinačnom slučaju u kojem se na temelju sklopljenog ugovora o osiguranju i pripadajućih općih uvjeta osiguranja ili pravila osiguranja, kojima su pristupili, nađu u izrazito neravnopravnom pravnom položaju, mogu s uspjehom od suda u odnosu na osiguratelja zatražiti uspostavljanje pravne ravnoteže.

Summary

INVALIDITY OF CERTAIN GENERAL TERMS PROVISIONS IN CONTRACT ON ALL-RISK INSURANCE OF MOTOR VEHICLES May impossibility to produce a registration card of a stolen vehicle act as a preclusion for payment under the insurance policy?

The greatest number of motor vehicle' owners in the Republic of Croatia, who have insured their vehicles under the all-risk insurance contract, believe that the mere fact of having such a contract grants them "peace of mind" since they have full coverage against different risks, especially against theft. Even without deeper analysis of the actual extent of insurance coverage deriving from the all-risk insurance, the extent that has often proved to be a disappointment to a number of insufficiently informed insured persons that had suffered insured risk of theft, it must be said that such contracts often include other provisions that limit or even exclude the right of compensation of the insured person. One of such provisions within general terms or rules of insurance is the provision – widely and silently accepted in public – according to which the insured person loses all rights deriving from insurance policy if, upon reporting the theft of motor vehicle, he or she is unable to produce original keys, ownership papers and registration card of the stolen vehicle. As a matter of fact, often and for many reasons drivers leave vehicle specification card and registration card in their vehicles which, in case of theft, means that those documents are stolen as well. In such a case, obviously, insured person cannot produce to insurer registration card of the stolen vehicle. However, the question is whether impossibility to produce a registration card of a stolen vehicle may act as a preclusion for payment under the insurance policy.

Key words: *invalidity of certain contractual provisions, contract on automobile all-risk insurance, general terms – rules of insurance, nullity, non-application.*

Zusammenfassung

FALI

Sommario

**INVALIDITÀ DI SINGOLE NORME
DELLE CONDIZIONI GENERALI NEL CONTRATTO
SULL'ASSICURAZIONE KASKO DI VEICOLO A MOTORE
L'impossibilità della presentazione
del libretto di circolazione di un veicolo rubato rappresenta
un impedimento al pagamento della somma assicurata?**

Il maggiore numero di proprietari di veicoli nella Repubblica di Croazia, i cui veicoli sono assicurati con un contratto di assicurazione kasko, crede che il mero fatto di avere tale contratto garantisca loro di "dormire tranquilli" poiché hanno la copertura totale contro i differenti rischi, in particolare del furto. Anche senza un'analisi approfondita dell'attuale estensione della copertura assicurativa derivante dall'assicurazione kasko, un'estensione che ha spesso dimostrato di essere deludente per molti assicurati insufficientemente informati che hanno subito il rischio assicurato del furto, si può dire che questi contratti spesso includono altre norme che limitano o anche escludono il diritto al risarcimento dell'assicurato. Una di tali norme nelle condizioni generali o regole di assicurazione è la previsione, diffusamente e silenziosamente accettata in pubblico, secondo la quale l'assicurato perde tutti i diritti derivanti dalla polizza di assicurazione se, nel denunciare il furto del veicolo, non è in grado di presentare le chiavi originali, i documenti della proprietà e il libretto di circolazione del veicolo rubato. Come dato di fatto, di frequente e per molte ragioni i guidatori lasciano i documenti dei veicoli al loro interno, ciò che in caso di furto significa la perdita anche di quei documenti. In tale caso, ovviamente gli assicurati non possono presentare all'assicuratore il libretto di circolazione del veicolo rubato. L'impossibilità della presentazione del libretto di circolazione di un veicolo rubato rappresenta un impedimento al pagamento della somma assicurata?

***Parole chiave:** invalidità di singole norme contrattuali, contratto sulla kasko automobilistica, condizioni generali – regole di assicurazione, nullità, rifiuto dell'applicazione.*